

Terminas prie termino. V

JONAS KLIMAVIČIUS

Lietuvių kalbos institutas

DU *pakuļniai*

Nustatant šiek tiek varijuojančio avalynės termino – *pakuļnis* (tai ir mechanikos terminas) ar *pakuļnė* – formą pirmiausia reikia žiūrėti gyvosios kalbos duomenų, o ne darybos „dėsnių“, nes tų duomenų atidžiai žiūri patys darybos specialistai – jie nenustatinėja tokių geležinių dėsnų, kuriais kartais drąsiai operuoja koks avalynininkystės specialistas ar net kalbininkas, žodžių darybos darbų gerai nepastudijavę. Toliau žiūrėtina norminimo tradicija (ar vingiai) ir sistema.

1. **Gyvosios kalbos duomenys.** Sprendžiant apie kalbamus varijuojančius darinius pirmiausia žinotina, kad jų pamatinio žodžio, beje, nevienareikšmio, yra – be bendrinės kalbos normos *kulnas* – keli variantai – *kulñas*, *kulñis*, *kulñė*: ¹*kulñas* 1. „k o j o s pėdos užpakalinė dalis“ Léipalingis, Krókialaukis, Daūgai, Pagiriaĩ (Kėdáinių r.), Pociūnėliai, Šakýna, Panevėžys, Vabalniñkas, Šimónys, Anykšciaĩ, Dūsetos, Rasėiniai, M. Valančius [ir ¹*kulñis* 1. Vilkaviškis, Griškabūdis, Švėkšna, Šilālė, Šātės, J. Bretkūno Biblija, P. Ruigio ir F. Kuršaičio žodynai (kaip prūs. *kulñis*), *kulñė* J. Murkos (nuo Šimonių) pasakos, Tautosakos darbai 6, 1939, 87 – Pīlviškiai, nors man, kilimo nuo Pīlviškių, nežinoma (kaip latv. ret. *kulne*, kiek dažn. *kulna*)], 3. „gyvulio k o j ū [t. y. koj os. – J. K.] sulenkimas (ppr. užpakalinių kojų) [t. y. užpakalinės kojos. – J. K.]“ Pelesà, Kāpčiamiestis, Ālovė, Vīdiškiai, Ramýgala (ir ¹*kulñis* 2. Serėdžius, A. Juškos vestuvinės dainos), 5. „b a t o paaukštėjimas prie užpakalinės pado dalies“ Léipalingis, Kruopiaĩ (ir ¹*kulñis* 3. Salantaĩ, M. Valančius, *kulñė* 2. Tvėrai) LKŽ VI 1962. Ir kitos k ū n i n ė s ¹*kulno* reikšmės – 1. „kelis“ Liškiavà, Veisiejai, 4. „gurnas, kulkšnis“ Dūsetos (ir *kulñelis* 1. Sasnavà, Daukšiai, Varėnà, Nočia, Dievėniškės, Lazúnai, Sudeĩkiai), taip pat 6. „k o j i n ė s pėdos užpakalinė

dalis“ (nors pažymėta tik raštais, be abejonės, yra iš gyvosios kalbos) LKŽ VI 1962 irgi aiškiai rodo tą pačią žodžių *kuľnas / kulnìs / kulnė* ir *kuľšnis / kulštymas / kuľštinas* || *kulksnìs, -iės / kùlksnìs / kulksnỹs / kuľkšnas / kulksna* || *kulksťis / kulksťe / kùlksťymas / kùlksťimas / kuľkštinas / kuľkština / kùlksťinė / kuľkštenas / kuľkštena / kulksťeninkas* || *klùkštymas / klukštymas*, taip pat *kuľšìs / kulšìs / kùlšė / kulša / kuľšas* LKŽ VI 1962 šaknį, o tos pačios – skiemeninio sonanto šaknies *kļ- yra ir *kelis, -io / kelỹs / kėlias* || ¹*kelėnas / kalėna / kelėnas / kelėna / keliėnis* LKŽ V 1959, ²*klubas* 1. „vieta, kur kulšies kaulas susineria su kryžium“, 2. „viršutinė dubens kaulų dalis“ (plg. ¹*kulnis* 3. „atsikišusi dubens dalis“ Daugėliškis), ¹*klum̃bas* „šlaunies kaulas“ Serėdžius, ¹*klùpas* „<...> gyvulio strėnų kaulas, klubas“ Plókščiai, *klùpstis* 1. „kelis, klupstas“ vak. dzūkai, Ródūnia, Armōniškės, Sālos, Šiauliaĩ / *klùpstas* Marcinkónys, Drùskininkai / *klupstùkas* Armōniškės, *klùpsnis* „didžiojo piršto galas iki pirmojo sąnario“ Upýna (LKŽ VI 1962).

Pakuľnė 1. „vieta palei kuln u s“ ir iš reikšmės aiškinimo – *palei kulnus*, ir iš iliustracijos sakinių – *Nueinant dar jam paleido akmenį į pakulnės* Ėriškiai. *Kai pabimbysiu kada į pakulnės, tai nesivalkios čia!* Kairiai (LKŽ IX 1973) bene rodo čia daugiskaitinį daiktavardį *pakuľnės*. Nors kitur yra ir skaičiais kaitoma kitokia *pākulnė* – 3. „mažos šlajelės, ant kurių, rąstus vežant, uždedamas plongalys, rogutės, kalaitės, karukai“ Šātės (: ¹*kulnis* 1. Šātės). Žinoma, yra ir ³*pakuľnis* 3. „vieta po gyvulio kojų [t. y. kojos. – J. K.] (ppr. užpakalinių) [t. y. užpakalinės. – J. K.] sulenkimu“: *Vaikas leido akmenį avei į pakuľnį ir išmušė koją* Linkuvà.

2. Norminimas ir terminizacija. Kalbą apie kojos *kulno* sinonimų šalinimą bendrinėje kalboje reikia pradėti nuo žodžio *pėntis / pentis / pėntė* 3. „kulnas“ vak. dzūkai, Azíerkai, Žirmúnai, Armōniškės, Nemenčìnė, K. Sirvydo žodynas (1642), Kintaĩ, Várduva (Žemaičių Kalvarijà) LKŽ IX 1973. DŽ 1954 ir 1972 *pentis* 3. yra šnek. *kulnis*, o DŽ 1993 – tarm. *kulnas*, nors tarmių frazeologija – *ant penčių stovėti* (versti skubėti, neatsitraukiant raginti), *pentis laižyti* (pataikauti) – palikta. SinŽ 1961 nėra nei *kulno*, nei *penties*, o SinŽ 1980 – *kulnas* 1. (kojos pėdos užpakalinė dalis) – *pentis*, taigi be jokio vertinimo ir norminimo (tiesa, bendrinėje kalboje yra *pentelė* „geležėlė, ant kurios plakamas dalgis“, *pentinas* (ir raitelio, ir gaidžio), *pa-pentis* 3. „dalgio dalis prie koto“ (nors 1. „duonos kriaukšlys“ ir 2. „lenta nuo rąsto krašto“ DŽ 1993 gana tarmiška). Didelis nesistemiškumas yra

užpentis „užkulnis“ DŽ 1954, 1. „pėdos užpakalinė dalis ties kuln i m i“; 2. „apavo dalis ties kuln i m i“ (net su iliustracija!) DŽ 1972, 1. „užkulnis“; 2. „apavo dalis ties kulnu“ DŽ 1993, taip pat SinŽ 1980 *užkulnis* (kuln i e s ar bato užpakalinė dalis) – *užpentis* [be pažymos *tarm.*, net su iliustracija], *atapentis* *tarm.*

Kulno variantų norminimas vėlavo tik dėl norminamosios leksikografijos vėlyvumo, bet buvo nuoseklus – *kulnis* žr. *kulnas* DŽ 1954, 1972, 1993. Tačiau dar ilgai žodžių reikšmių aiškinimuose pasitaiko ir *kulnis*. Pridurta, kad iš visų variantų – *kulnas* / *kulnis* / *kulnė* padarytų veiksmažodžių – *kulnuoti*, *kulnoti* / *kulniuoti*, *kulnioti*, *kulnyti* / *kulnėti* LKŽ VI 1962 bendrinėje kalboje tarsi savaime įsigalėjo varianto *kulnis* vedinys *kulniuoti* DŽ 1954, 1972, 1993. Prieveiksmis *pakuļniui* „į kulnus, pagal kulnus“ DŽ 1993 išsitenka *kulnies* plote (LKŽ IX 1973 ir aiškinamas – 1. „į kuln i s, pagal kuln i s“), bet tokierieveiksmiai (su galūne *-iui*) vienodai daromi iš visų kamienų (*pavėjui*, *pamečiui*; *pakeliui*; *pažodžiui*, *pasluoksnui*; *panakčiui*; *padieniui*, *pabangiui*; *paeiliui*, *paraidžiui*, *pasroviui*; *pamėnesiui*, *paskiemieniui*, *pavandeniui*).

Kulnas DŽ 1954 – tik „k o j o s pėdos užpakalinė dalis“; o DŽ 1972 ir 1993 jau skiriama *kulnas* 2. „b a t o paaukštinimas prie užpakalinės pado dalies“.

K o j o s *kulno* / *kulnies* / *kulnės* reikšmės išplėtimas įvyko lietuviui tapus batuotam (iš dalies gal net vyžotam, naginėtam, klumpėtam). Jau LKŽ I₁ 1941 iš Grūzių pateikiami *aukštakulniai batai*. Tačiau tai nėjo labai lengvai – trukdė gausios svetimybės iš kaimynų germanų ir slavų (davusių ir skolinius *batas*, *šliurė*, *klumpė* ir galybę svetimybių – *čebatas*, *čeverkykas*, *kamašas*, *bašmakas*, *branavykas*, *pantaplis* / *kantaplis*, *tuplis*, *lakierka*, ...): *āpzacas* (vok. *Absatz*) K 1883 (žodžio *pakulnīs* straipsnyje) ir K I 1870 23 (LKŽ I₁ 1941) *apcācas* (brus. *obyac*, lenk. *obcas*) Tvėrai (LKŽ I₁ 1941) ir *apcōcas* Stākliškės (LKŽ I₁ 1941; taip pat nefiksuota Sugiņčiai), *kūrka* (lenk. *korek*) Valkiniņkai, Veiveriaī, Skriaūdžiai, Lekėčiai, A. Juškos dainos (LKŽ VI 1962), *kablūkas* (rus. *каблук*) Kūpiškis, Dūsetos (LKŽ V 1959). Pastarasis arabiškos kilmės rusų tiurkizmas žargonėja ir įžūliai platinamas, pvz.: *mažais* „Swart“ *automobiliais* ar „*kablukais*“ Vd 2009 10 26.

Terminijoje siekiant didesnio distinktyvumo radosi *kulniūkas* (plg. *vaizdas* ↔ *vaizdelis*, *dantis* ↔ *dantukas* ir pan.), beje, nefiksuotas nei akademine, nei norminamojoje leksikografijoje, bet gana gyvas šnekamojoje kalboje.

Tačiau tikrasis distinktyvumas ir tikslumas avalynės terminijoje yra *kulno*

mikrosistema – *užkulnis*, *apykulnis* ir *pakulnis*¹. Kokio avalynininko sakymas (diskusijoje), kad jiems tai nesanti sistema, yra niekinis, jei ne daugiau. Tačiau to tikslumo pasiekta ne iš karto ir ne visai lengvai. Pamatas – gyvosios kalbos žodžiai, tačiau *užkulnis* (nekojos – 1, 2) joje daugiareikšmis – ir 4. „apavo kulnas“: *Visas padas da[fr] sveikas, tik užkulnis nudilo* Upyna (dar ir Mažeikių r. Pikeliai), 6. „kojinės kulnas“ Kretingà, Kuliaĩ, tačiau plačiausiai – ir vakarų aukštaičių, ir žemaičių, net Kãpčiamiesčio ir Pãjstrio – 3. „apavo užpakalinė dalis apie kulną, <...>“: *Užkulnis parplyšo – <...>* Barstýčiai, taip pat 5. „į bato užkulnį dedama standi oda, įstatas“: *Nuėdė koją užkulnis; <...>* Míežiškiai (LKŽ XVII 1996). Ir norminamajame žodyne *užkulnis* pirmiausia 1. „kulnies užpakalis“ DŽ 1954 ir 1972 (1. „kulno užpakalis“ DŽ 1993), tik 2. „užpakalinė bato dalis apie kulną“ ir 3. „į bato užpakalį dedama storesnė [DŽ 1993 – standi] oda“ DŽ 1954 ir 1972.

Užkulnis iš tikrųjų yra už kulno, o didesnė dalis apie kulną, apimanti ir kulno šonus, paskui įvardyta naujadaru *apkulnis* LTE I 1976 517, VLE II 2002 326 (beje, rusų skirtis neryški: *задник – užkulnis, задинка – apkulnis* PolŽ 1984). 2009 m. kovo 4 d. VLKK Terminologijos pakomisijo posėdyje A. Ratautas pranešė, kad priimta mano seniau sakyta pastaba dėl šio naujadaro formos – ne *apkulnis*, o *apykulnis* (plg. *apyakis, apyaušis, apyburnis*,

¹ Šioje mikrosistemoje kurį laiką buvo ir *antkulnis*. Žodis *antkulnis* LKŽ I₁ 1941 aiškinamas sinonimiškai – „užkulnis“ ir nurodomas tik iš M. Miežinio lietuvių–latvių–lenkų–rusų kalbų žodyno: *antkulnis* – v. [t. y. žr.] *užkulnis – papėdis. pięto. нята, нятка* M 1894. LKŽ I₂ 1968 *antkulnis* ne visai aiškia reikšme „ant bato kulnies dedama oda ar guma“ iliustruojamas irgi ne aiškiausiu ikisovietinių laikų raštų sakiniu: *Nuimamas antkulnis prie pagrindinės kulno dalies pritvirtinamas spūsčiuokais* [plg. *spūsčiuokas* 1. „įspaudžiamą sagutė, spaustas“: *Antkulnis pritvirtinamas dviem spūsčiuokais* (sovietinė spauda) LKŽ XIII 1984]. Kiek vėliau *antkulnis* terminizuotas aiškia reikšme – kaip svetimybės *nabòika* (rus. *набойка*) „batų kulno pamušimas; antkulnis“ Liškiaiv, Vidùklė, var. *nabòikė* Marijãmpolė (LKŽ VIII 1970) pakaitas: *набойка – 2. (bato) antkulnis* TechnŽ 1949, PolŽ 1959. Bendrinės kalbos žodyne *antkulnis* – „ant kulnies dedama oda ar guma“ DŽ 1954 ir 1972. DŽ 1993 *antkulnis* („ant kulno dedama <...>“) – vartosenoje jau pasenęs dalykas: jau DŽ 1972 yra ¹*pakalà*, tik dar 2. „geležėlė, kalama po batų [t. y. bato. – J. K.] kulniami“ [ir LKŽ IX 1973 ¹*pakalà* 2. „pasaga“ Daugėliškis || „geležėlė, kalama po bato kulniami“ (sovietinė spauda)]. Nuo tada specialistų nuosekliai vartojama tik *pakala* AvalM 1972 213, LTE I 1976 517, PolŽ 1984 (*набойка* 1. od.), AvalMt 1986 120, VLE II 2002 326. Ir DŽ 1993 ¹*pakalà* jau ne ta „geležėlė“; o 2. „guma, odos reželis, kalami po batų [t. y. bato. – J. K.] kulnu“. *Pakala* nėra rus. *набойка* vertinys – tuo atveju būtų *antmuša(s)* ar *antkala* [K. Sirvydo *antkala* „priekalas“ (*Punktay sakimu*, II 74) LKŽ I₁ 1941, I₂ 1968, Palionis 2004 yra lenk. *nakowalnia* vertinys]. *Pakala* nėra ir *priekala* – ją reikia ne paprastai *prikalti*, o *ant pakulnio* iš apačios *pakalti: pakalti* 2. „iš apačios prikalti“: *pakalti pasagą* DŽ 1972, plg. taip pat *pasęgti* „iš apačios prisęgti“ ir *pasagà* 1. „po arklio kanopomis [t. y. kanopa. – J. K.] kalama lenkta geležis, <...>“ (ir *pasagas* 1), *pasagas* 2. „po rogių pavaža pakalamas medis“; dar *mušti* 6. „kalti, traukti, siūti“: *namą lentomis muša ir pamušà* „geležis, kalama po rogių pavaža“ DŽ 1972 (iš *viršaus ar išorės – ap-*). *Pakala* yra terminizuota ¹*pakala* 2. „pasaga“ Daugėliškis (1. „pleištas“ ryt. aukšt., taip pat ¹*pakalas* 1. Eržvilkas, A. Juškos žodynas, plg. ¹*pakalas* 2. „tam tikras pleištelis dalgiui prie koto pritvirtinti“ vak. aukšt., piet. žem.) LKŽ IX 1973.

Prie šios mikrosistemos nepriklauso vieno šaltinio potencializmas *priekulnis* „kojos vieta prie kulno“ LKŽ III 1957 (LKŽ X 1976).

apykablė, apynagė, apynosė, apysnukis; apysėklis, apyšerdė, apyvaisis, apyžiedis; apyežerė, apypelkis; apygarda, apymiestis, apynamė; apylangė, apyraktė, apystalė).

Pakulnis nuo *kulno* / *kulnies* ir *užkulnio* jau skiriamas G. H. F. Nesselmanno ir F. Kuršaičio žodynuose: *kulnis, nês* – die *Ferse*, die *Hacke* am Fuß, *pakulnis, -nês* – der *Absatz* am Schuh, *užkulnis, nês* – das *Hackleder* am Schuh N 1851; *Absatz: A. am Schuh, Stiefel* – *kùrpès, sopāgo kulnìs; pakuñnis*; jetzt gew.[öhnlich] *āpzatsas* K I 1970, *kulnìs, -iēs* – die *Hacke, Ferse*; *pakulnìs, -iēs* – der *Absatz* am Schuh; sonst *āpzatsas, pakuñnis, -io* – die *Partie des Fusses unter der Ferse* (oder *Hacke*), der *Absatz von Schuhen, Stiefeln, ùßkulnìs, -io* – das *Hackleder* K 1883. Taigi 1870 m. F. Kuršaitis dar pateikia sinonimus – bato *kulnis* ir *pakulnis*, o 1883 m. *kulnį* skiria tik kojai, bet žymi ir *kulnies* dalį – *pakuñnis, -io*, nors šis priskiriamas ir batui, o čia dar ir sinonimas – bato *pakulnìs, -iēs*.

Po pusšimčio metų išdygsta *pakulnė*: *каблук* – *kùrka, pakuñnė, kulnìs* RLŽ 1932. Gana greitai randasi dar vienas variantas – *pakulnys*: *Iš kurpalio apačios priklijuojamas <...> gumos padas ir pakulnys* LEnc IX 1940 882. Veikiai P. Skardžius visus grąžina prie gyvosios kalbos formos *pakuñnis*, nors tai ir ne avalynės terminas, o paprastosios kalbos žodis – „užkulnis“ Linkuvà (Skardžius 1943: 450) – LKŽ IX 1973 tai yra ³*pakulnis* 3. „vieta po gyvulio kojų (ppr. užpakalinių) [t. y. kojos (ppr. užpakalinės). – J. K.] sulenkimu“: *Vaikas leido akmenį aveli į pakuñnį ir išmušė koją* Linkuvà. Dar po dešimtmečio lietuvių–vokiečių kalbų *Lietuvių rašomosios kalbos žodynas* (Heidelbergas) keistai dveжина – kojos ir kojines *pakulnis*, o bato *pakulnė*: *pakuñnis, -io* 1. *Stelle an der Ferse* (z. B. *Fersenteil des Strumpfes*), 2. = *pakuñnė*, o *pakuñnė -ès* – *Absatz (am Schuh), Hacken* LRKŽ II 1951.

Gyvosios kalbos *kulnas* turi ir vieną retą kaimo technikos reikšmę – 7. „duonkepės krosnies pagalbinis dūmtraukis; rankovė“ Pakruojis (LKŽ VI 1962). Yra ir mokslinėje technikoje, bet kitokia: *пята* – 1. maš. *kulnas*: *vagono, bėgio, atraminis, ...* PolŽ 1984 ir *подпятник* – *pakulnys, vertikalaus veleno atraminė pakablė* (maš.) TechnŽ 1949, *pakulnis, ašinis guolis* (maš.) PolŽ 1959, maš. *pakuñnis* (o kūjo *pentis* – *бок* 1) PolŽ 1984. Čia toks pat ir kitos srities terminas: *каблук* – od. *pakuñnis*: *pleištinis, vientisinis, surenkamasis* PolŽ 1984.

Pirmasis norminamasis bendrinės lietuvių kalbos žodynas, atsiradęs labai pavėluotai, rėmėsis tik akademinio LKŽ kartoteka ir vos dviem pirmaisiais jo tomiais (A–B ir C–F), deja, gyvosios kalbos duomenų gerai nesužiūrėjo,

šios terminų sistemos nepaisė – dvejino: *pakul̃nis* – tech. „vertikalaus veleno ar ašies galinė atrama“, *pakul̃nė* – „vieta p a l e i kulnus; užkulnis“: *Paleido pagalį į pakulnę* DŽ 1954 (gyvojoje kalboje yra tik arba *į pakulnį*, arba *į pakulnes*), *pakul̃nis* 2. tech., o 1. žr. *pakulnė*, ši – dvireikšmė: 1. „vieta p a l e i kulnus“, 2. „bato paaukštinimas po kuln i m i“ DŽ 1972. Tik DŽ 1993 – jau bato *pakulnis* ir jau „po kuln u“, o pagal gyvąją kalbą pateikiama *pakul̃nės* dgs. „vieta p a l e i kuln u s“.

Kalbos praktikos patarimai sekė DŽ 1972, nors atsargiau, – dvejino: *pakul̃nis* – g e r i a u *pakul̃nė*; vart. spec. „veleno ar ašies atrama“ KPP 1976 ir 1985. Pabrėžtina, kad terminologų rengtuose taisymuose TT 1992 nėra – žiūrėta specialistų termininės vartosenos: *pakulnis* AvalM 1972 209, 212, 216, 220, 222, 223, AvalMt 1986 119–121, LTE I 1976, VLE II 2002 (*avalynės* straipsnyje). Deja, pasitaiko dar ir dvejinimo, net apversto: *pakulnis* – *каблук*, *pakulnė* – *подпятник*. Net nežinia ką sakyti, kai šito imasi etimologas: *pakul̃nė*, *pakulnė* „obcas“ SEJL 2007.

3. Priešdėlių vedinių kamienų dėsniai ar polinkiai. Turėdami bendrinės kalbos normą *kulnas* priešdėlių *už-*, *apy-*, *pa-* vedinius siejame su pamatiniu žodžiu *kulnas*, nors ir variantas *kulnis* galėjęs juo būti. Vedinio variantas *užkulnė* Kvėdarna, Tirkšliai (LKŽ XVII 1996) toks retas, kad bendrinei kalbai iš karto imtas *užkulnis* ir nesvyruota. Naujadaras *apykulnis* / *apkulnis* – to paties kamieno. „Priešdėlio *pa-* vediniai yra arba *ia* kamieno (dažniau su kirčiuota vienaskaitos vardininko galūne *-ys*, kiek rečiau su nekirčiuota *-is*), arba (beveik tiek pat dažnai) *ė* kamieno“ (LKG 1965 § 743 2). Taigi darybos specialistas Vincas Urbutis pradeda ne nuo *ė* kamieno, o juo baigia (nors tarp jų mini ir vedinį *pakulnė*, matyt, imtą iš DŽ 1954). Formą *pakulnis* (: *kulnas*) remia daug panašių – *patėvis* (: *tėvas*), *paberžis* (: *beržas*), *paqžuolis* (: *qžuolas*), *pavainikis* (: *vainikas*), *pakaušis* (: *kaušas*), *pakomitetis* (: *komitetas*), *parytys* (: *rytas*), *pagalys* (: *galas*), *pakraštytis* (: *kraštas*), *pakarklynys* (: *karklynas*), *pažastis* (: *žastas*). Jokio geležinio dėsnio nėra: „kamienų parinkimas g e r o k a i p r i k l a u s o nuo pagrindinio žodžio formos“ (LKG I 1965 § 743 2) arba jo „pasirinkimą labiausiai lemia t e n d e n c i j a priešdėlio *pa-* vedinius skirti nuo pamatinių daiktavardžių gimine“ (DLKG 1994 § 455). Tačiau parenka ne kalbininkai, o pati gyvoji kalba pasirenka. Kartais dvejaip – *pavakarė* / *pavakarys* (nors tik *parytys*). Kartais kamienas visai nekeičiamas: staklių, ratelio, stalo, kėdės, vežimo *pakojas* (: *koja*) – patogų reikšme skirti nuo kito vedinio *pakojis* / *pakojys*

„vieta po kojomis ar prie kojų“ DŽ 1993. Toks yra ir naujadaras *padalyvis* (: *dalyvis*). Taigi turime nuolat prisiminti garsiąją Juozo Balčikonio maksimą: Prieš faktus ir dėsniai turi nutilti (Balčikonis 1978: 384). Ir terminų sistemos neužmiršti – *užkulnis*, *pakulnis*, *apykulnis*.

IŠVADOS

Tiek pamatinio žodžio *kulnas*, tiek vedinio *pakulnis* variantų norminimas, tiek visos terminų mikrosistemos – *kulnas*, *užkulnis*, *apykulnis*, *pakulnis* kūrimas (kurį laiką ir *antkulnis*; dabar *pakala*) ir tvarkymas buvo vėluojantis, lėtokas, nesuderintas – daromas priešokiais ir kalbiškai kartais negrabiai, be atodairos į sistemiškumą. Labai retas tarminis (dalies žemaičių) variantas *užkulnė* į sistemą nebuvo net epizodiškai patekęs. Naujadaro *apykulnis* ketletą dešimtmečių vartotas – iki pat dabar – netaisyklingas variantas *apkulnis*. Mašinos tyros terminas *pakulnis* nuosekliai vartojamas be varianto. Avalynės terminas *pakulnis* beveik nuosekliai vartotas avalynininkystės knygoje ir terminų žodynuose, tik bendruosiuose žodynuose ilgokai – kartotės būdu – būta ir *pakulnės*. Daryboje nėra vedinių kamiengalio griežtų dėsnių, tik polinkiai, todėl reikia laikytis gyvosios kalbos duomenų, o terminijoje – ir sistemiškumo.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI

- ArchŽ 2004: Kitkauskienė L., Kitkauskas N. *Anglų–lietuvių kalbų aiškinamasis architektūros žodynas*, Vilnius.
- AvalM 1972: Majauskienė N., Ratautas A., Staškevičius A. *Avalynės medžiagos*. Red. A. Gailienė, Vilnius.
- AvalMt 1986: Krasnovas B. *Avalynės medžiagotyra*. Vert. V. Durasevičienė, red. D. Baratinskienė, Vilnius.
- Balčikonis J. 1978: *Rinktiniai raštai* 1, Vilnius.
- DLKG 1994: *Dabartinės lietuvių kalbos gramatika*, Vilnius.
- DŽ 1954: *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius.
- DŽ 1972: *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius.
- DŽ 1993: *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*, Vilnius.
- GelžŽ 1992: *Geležinkelininko žodynelis*. Sudarė N. Juškaitė ir St. Keinys, Vilnius.
- GelžTrŽ 1997: *Rusų–lietuvių kalbų geležinkelių transporto žodynas*. Sudarė N. Juškaitė ir St. Keinys, Vilnius.
- K I 1870: *Deutsch-litauisches Wörterbuch* 1 von Friedrich Kurschat, Halle.
- K 1883: *Litauisch-deutsches Wörterbuch* von Friedrich Kurschat, Halle a. S.
- KPP 1976: *Kalbos praktikos patarimai*. Sudarė A. Pupkis, Vilnius.
- KPP 1985: *Kalbos praktikos patarimai*. II pat. ir pap. leid., sudarė A. Pupkis, Vilnius.
- LEnc IX 1940: *Lietuviškoji enciklopedija* 9, Kaunas.
- LKG I 1965: *Lietuvių kalbos gramatika* 1, Vilnius.
- LKŽ I₁ 1941: *Lietuvių kalbos žodynas* 1, Kaunas.
- LKŽ I₂ 1968: *Lietuvių kalbos žodynas* 1, Vilnius.
- LKŽ V 1959: *Lietuvių kalbos žodynas* 5, Vilnius.
- LKŽ VI 1962: *Lietuvių kalbos žodynas* 6, Vilnius.
- LKŽ VIII 1970: *Lietuvių kalbos žodynas* 8, Vilnius.
- LKŽ IX 1973: *Lietuvių kalbos žodynas* 9, Vilnius.
- LKŽ X 1976: *Lietuvių kalbos žodynas* 10, Vilnius.

- LKŽ XIII 1984: *Lietuvių kalbos žodynas* 13, Vilnius.
- LKŽ XVII 1996: *Lietuvių kalbos žodynas* 17, Vilnius.
- LRKŽ II 1951: *Lietuvių rašomosios kalbos žodynas* 2. Sudarė M. Niedermann'as, A. Senn'as, A. Salys, Heidelberg.
- LRKŽ III 1957: *Lietuvių rašomosios kalbos žodynas* 3. Sudarė A. Senn'as ir A. Salys, Heidelberg.
- LTE I 1976: *Lietuviškoji tarybinė enciklopedija* 1, Vilnius.
- M 1894: Miežinis M. *Lietuwiszškai-latwischkai-lenkiszškai-rusiszkas žodynas*, Tilžėje.
- N 1851: *Wörterbuch der littauischen Sprache* von G. H. F. Nesselmann, Königsberg.
- Palionis J. 2004: *XVI–XVII a. lietuviškų raštų atrankinis žodynas*, Vilnius.
- PolŽ 1959: *Rusų–lietuvių kalbų politechninis žodynas*. Red. kol. p-kas A. Novodvorskis, Vilnius.
- PolŽ 1984: *Rusų–lietuvių kalbų politechnikos žodynas*. Sudarė G. Daugėla, spec. red. J. Stanaitis, Vilnius.
- PrekŽ 1996: Pričinauskas J. *Rusų–lietuvių kalbų prekių žodynas*, Vilnius.
- RLŽ 1932: Baronas J. *Rusų lietuvių žodynas*, Kaunas.
- SEJL 2007: Smoczyński W. *Słownik etymologiczny języka litewskiego*, Vilnius.
- SinŽ 1961: Lyberis A. *Lietuvių kalbos sinonimų žodynas*, Kaunas.
- SinŽ 1980: Lyberis A. *Sinonimų žodynas*, Vilnius.
- Skardžius P. 1943: *Lietuvių kalbos žodžių daryba*, Vilnius.
- StatŽ 2002: *Statybos terminų žodynas*. Moksl. red. A. Kudzys, Vilnius.
- TechnŽ 1949: Novodvorskis A. *Trumpas rusiškai-lietuviškas techninis žodynas*, Kaunas.
- TT 1992: *Terminologijos taisymai*. Parengė K. Gaivenis, A. Kaulakienė, St. Keinys, J. Klimavičius, Vilnius.
Vd: *Veidas* (žurnalas).
- VLE II 2002: *Visuotinė lietuvių enciklopedija* 2, Vilnius.

Gauta 2008-12-23

Jonas Klimavičius
Lietuvių kalbos institutas
P. Vileišio g. 5, LT-10308 Vilnius
E. paštas: terminologai@lki.lt